

Szakolczay Lajos

PÁSKÁNDI GÉZA KÖLTÉSZE

Páskándi Géza a XX. századi magyar irodalom egyik fenegyereke

Gőgje, amellyel otthont kerít magának a hazában, csak Adyéval mérhető, perzselő indulata Vörösmarty baljós keserőségével. Nyelvszeretete, nyelvimádata meg Kosztolányi Dezsővel teszi rokonná. Filozofikus furfangja, nyelvöltögetése? Ebben Karinthy Frigyesnek társa. És akkor hol van még abszurdjainak - saját szavával: *abszurdoidjainak* - Ionescót megidéző (lehetetlen-ségeiben azonban országhoz, tájhoz: Közép-Európához kötöttebb) világlátása! De a *nagy habzsoló*, kultúrák kereszteződési pontján megpihenő, a történelem vargabetűit saját - leleményes - *vargabetűivel* kiigazító, minden nyelvbukfencében is - hiába a csörgősipka - szemérmes honszeretetet tanúsító író karakteres arcot mondhat magáénak.

Páskándi perzselő egyéniség. Nála a torzító optika - paradox - épp helyrebillenti a tárgyakat. Méltóságot ad a szavaknak. Csak így, ezen az általa *látatott* módon lesznek (még a legjobban karikírozottak is) egyediek. Üvöltése, amely a Kárpátokon inneni és túli mezőre egyaránt kihat, valamilyen őslény elemi erejű tiltakozása. Egyidejűleg áradó versbeszéd és a halandzsát egyetemes dadogássá fokozó torzó. Amely épp szabadságkívánalmában szép, főképp univerzális vágyaiban lefegyverző. Valaminek - egy sohasemvoltnak? - a folytatása. Számonkérő szigorral.

Nemcsak börtönviselt - igaztalanul börtönviselt - magamagát vallatja a lehető legnagyobb szigorral, hanem a Trianon által meglopotott haza, tágabban az egyetemes magyarság sorsát is. Elrejtőzik - szavai, (dráma-)alakjai mögé búvik -, hogy annál jobban lássék nyíltsága. Becézi, becézgeti az ősoket, hogy még világosabb legyen egyéniségkereső *fényjátéka*. Önmagába ugyancsak szűrő, mert fájdalom nélkül is fájdalmas gesztussal - igaz, csupán Lókerti (Szatmárnémeti!) Hattyúként - az *avoni hattyú*, Shakespeare magasába képzelet magát, ám titokban tudja, hogy trónszéke más. Hiszen támlája gyakran a felhőket szűrja, de lábai a kiismerhetetlen hullámszerű tenger habjain próbálnak biztos pontot fogni. Biztosat a bizonytalanságban.

A kisebbségi lét következménye - a Bethlen Gáborra visszautaló, *egyensúlyozó* készség ellenére is -, hogy Erdély legszabadabb fiai ugyancsak azzal küszködnek - ki álomba burkolózva, ki álom nélkül -, ami más, felhőtlenebb népeknek sajátja: a szabadság megteremtésével. Páskándi Géza minden szava, minden versmondata, metaforája, jelzője, az értelem bakugrásait híven kottázó halandzsája erre irányul. A *Tű Foka* (1972) *Intarziája* (308. sz. vers) szerint: „Rejtsd nevedet mondataidba / Igéid nevéte mondataiba / Egyáltalán / Minden szövegben foglaltassék / A másik szó eleje / Ne kezdődjék semmi ott / Csak minden folytatódjék / Mintha csak folytatnád / a barlang előtt megfajtott / Ósember félig-harsant / Kiáltását...”

Ennek a félig-harsant kiáltásnak örököse ő. Ha fölerősíti, például a zsoldár-fordító Szenci Molnár Albert előtt tisztelegve, tisztán hallani eme történelmi zsolozsma - hiten messze túlmutató - bizodalmit is. Amely egy népet, egy (a történelem sújtása által kényszerből született) nemzetiséget az anyanyelv birtokosának tesz meg. „És azt mondta már akkor ez a nép: A zsoldárban nincs gyanakvás. És azt mondta már akkor ez a nép: A zsoldár kételytelen. És azt mondta már akkor ez a nép: És mégsem rózsaszín a zsoldár: minden színű, csak rózsaszínű nem... És azt mondta már akkor ez a nép: Új hit anyanyelvén szólott hozzám a Költő. És azt mondta már akkor ez a nép: Van, s Lesz Nem-haló Vers, Van s Lesz Magyar Poézis - a Minden műzsáján csüggő, Van s Lesz Magyar Vers, mert ha koldus is vagy - nem tarisznyátlan lélek. ÁMEN.” (*Gyanútlan zsoldár*)

„nyelvkatatói” buzgalom kétségkívül megrendítő. Nem csupán az Ámennel végződő, a liturgiát a néplélek megerősödése - a balladai homályt eloszlatni igyekvő tisztánlás - érdekében ideemelő költői akarat révén. Sokkal inkább azért, mert Páskándi oly sok *avantgarde* líra-kezdemény után - e mérhetetlen (igényű) kitárulkozásnak a *Holdbumerágon* (1966) kívül a másik bukaresti kötet, a *Tű Foka* (1972) szintén példája - úgy tett hangsúlyossá egy líra-eszményt, hogy a korai vívmányok megtagadása nélkül akarva-akaratlan az erdélyi költő-triász: Áprily - Reményik - Tompa s bizonyos fokig Dsida Jenő (*Psalmus Hungaricus*) karakteres hangjához for-

dult vissza. Tévedés ne essék, ebben a visszafordulásban *nincs* visszalépés; még akkor sincs, ha - elsősorban a történelmi hangulat megidézése miatt - Szenci Molnár zsoldáros nyelvén át is út az érzelmi megszólítotttság mint toborzóigény.

A nyelv, a nyelvbizsergés, a nevekből zizegően szellemes halandzsanyelvet, nyelvhangulatot Avarázsló nyelvbiztonság (*A sárikás anyós*, 1979), a megnevezés öröme, kockázata, már-már kéjt adó sikerültsége, a szavak bódulata újra és újra arra készíti, hogy megvallja - a magasztos tárgyat tekintve mindenképp - *ó dai* élményét. A honját meglelő hazátlan töredékes, asszociációs láncon át épülő verse (*Füstnyelven-énekölő - Magán-Himnusz*) - amely természetesen már magyarországi kötetben jelent meg (*A papírrepülő eltérítése*, 1976) -, még szemérmességét is sutba dobva, a *nyelvhasza* birtoklásáról szól. „Éneklő / Madárlátta / Csicsergő / Füstnyelven éneklő / Madárlátta füstnyelven fölcsicsergő / Képzavaromban édent-élő / Szavamban szabaduló féllő / Ragokban táguló határú / Te Fülre-Édes ki halni küld / Hogy én hatalmas ne lehessek / Csak / Ragjaidból csipegessenek / Halálig / Mint madár / Hazám / Édes hazám / Elégszer én nem mondhatom / A Tájtalanság Kockázatát / S a Dombtalanságét / Hogy nem értesz / Ezt vállalom / Hát Nyelvem Nyissa rám szemed / Mit Látásnak táj-hiány lezárt / Azt nyissa Nyelvem - Hallomássá / Madárlátta / Mennyire csicsergőt / Füstnyelven szóló sejtelem / Hazám / Pernyétől / Édes egy hazám / E nyelvben...”

Árulkodó a *Tű Fokát*, a versek „befejezetlenségét” magyarázó vallomása. Annál is inkább árulkodó, mert Páskándi pályakezdő (végül is bezúzott verseskönyvét), a *Piros madár* (1956) című kötetet kivéve - amelyben jobbára az élménylira dominál - szinte kivétel nélkül mindenik verseskönyv líraanyaga e szerint épült. „És már nem hajtom tovább a verset a lendületnél. Ahol a vers magától megáll, ott befejezem: ha befejezetlen is, ha függőben marad is, egészebb így, mintha indulaton és lendületen kívüli formába terelném a kerek befejezésért. *Így lesz a töredékes líra, melynek egésze - egész képet ad.*” (Kiemelés - Sz. L.)

Páskándi a fönt idézett *töredékességnek* mestere. (Ez, bárhogyan is vesszük, nem jellemző prózájára, drámájára, s még abszurdoidjaira sem.)

Ám e tág horizontú *töredékes* teljességben - az élmény legmélyén - ott az egyetemes magyar és nem magyar líra hagyománykincse, a népköltészetől egészen a XX. századi legmodernebb, már-már anti-líráként értékelhető „gondolati” kitarulkozásokig szinte minden újjáéleszthető forma, megszólaltatható hang, érdekes vagy kevésbé érdekes líra-toposz. Bár a megannyi szójáték a gondolati, az asszociáció hatalmában bízó *túlpörgetettség*, az éles, szökőkútszerűen föl-fölvillanó elme nyelvfacsarintása bizonyos nehézség elé állítja eme költészet élvezőjét-megfejtőjét, aki nem sajnálja magától a befogadásra szánt időt, utánozhatatlan élmény - szellemi lakoma - részese lehet.

Ebből a szempontból az aránylag korai, a népköltészet és a népi írók (például Sinka István) hatását tükröző plasztikus versek természetesen mérföldnyi távolságra vannak nemcsak az életműben kiemelkedő helyet foglaló *Az örömröntő angyaltól (Tű Foka)*, de a *Holdbumeráng*, az első igazi Páskándi-kötet, és a *Tű Foka* legtöbb versétől is. Nem szólva *A Papírrepülő' eltérítése* című verseskönyv egyik-másik bizarrabb darabjától [Mellérendelés - alárendelés (-rendelőds)]. Láng Gusztáv, az irodalomtörténész kortárs egyik rövid, ám lényegre tapintó esszéjében (*Páskándi Géza, a lírikus*) a versekben a *Holdbumeráanggal* bekövetkező fordulatot „a költői kép, a költői nyelv intellektuális lehetőségeinek kísérletező kitágításában” látja elsősorban. Valóban, Páskándi intellektuális kalandja - az általa legizgalmasabbnak vélt líra-kitarulkozás reményében -, ha sokszor nem is ismert határokat, a versolvasót így vagy úgy mindig megérintette.

Nagyon tudta a verset - *írni, élni, elgondolni*. Újításra mindig kész szellem - József Attilát és Kassákot, e két, más-másképpen hatásos *avantgarde* alkotót maga mögött tudva - csak a verset pörgette meg, de magatartását, hűségét soha. Ennyiben más az ő - évtizedek előtti - versbontó kísérlete, mint a manapság divatos posztmoderné. Mindvégig modern költő volt - és az is maradt.

Remeser, A az álom.
Betel, esülök-e?
Remeser, A a keresztü
Ardiak fázna
Remeser, A a bor
Yarasaj beu em
Remeser, A a kéj is
utálat lesseu.
Remeser, A a béra
Le viz se paraf.
Remeser, ut a patka'
Elyo a micsf.
Remeser, A a surlaj.
Rossz, de majd jó len.
Remeser, A a vishab.
Alulról iraj, th at.
Remeser, A a veu et.
Kraim fóm a rébet.
Remeser, A az ifü.
Nyavendö' vehöz köti.

Remeser, A zül s vadijstól
nem a bündám & telreut féltem
Remeser, A hal a halástól
nem pürseim kopatgyim féltem

Remeser, A a loei összel
A fuvantól féltem, aris majd
Kopasorn, meritelemil lát

Remeser, A a aya
~~sem pürseimstól,~~ a körvelemil, ^{tal.} ~~tal.~~

Remeser, A a dallam
nem & ~~remeser~~stól, a Remeserstól ~~féltem~~

Remeser, A az eset
Gardám ~~remeser~~ kontár van zsemit ^{leu}?

Remeser, A a nyiszfa
Lehetett volna - hűifa

Remeser, A a korsoya
Nem az evöl-öuhidepem rajz.

Remeser A a nyzil.
Dionóra löm, öibe talá'los.

Remejel, A a kasual

~~Ajuda~~
Eynara ront mey

Remejel, A a uapfey

~~Ajuda~~
~~Egytalo~~

~~Blajou ayulo~~
Egytalan oisset.

Remejel, A a hermat.
Mi fisejiter?

Remejel, A a hatlo,
Lynas leui, de mepe.

Remejel, A ar e'leu.
El fozot vesui.

Remejel, A a gyuta.
Ma'z ala' gyitot.

Remejel, A ar o'sleuy.
Albumba tsoner.

Remejel, A potkhalo.
Liaba bo'ner.

Remeyer, A a gymnat.
újval jömr.

Remeyer, A anöba.
Magamat nemzem.

Remeyer, A az öszve.
Utdom nem leu.

Remyer, A a rizo.
Biblia aThoz.

Remeyer, A a taltos

~~Gyermek~~
Fislatom rite.

Remeyer, A a hatyü.

~~Klassikus~~
Fehi meradni.

Remeyer, A a pelypur.
Hullni s nem halni.

Remeyer, A a tollsar.
Lew-e mit irjas.

Remeyer, A a gausat.
~~Felmentés roszabb~~

~~haj; megfoesitnak.~~

Remeser, A a tiiz.

~~Cojutan venige.~~ Lajpui sessige.

~~Remeser, A a tiiz.
Lajpui sessige.
Lajpui sessige.
Remeser, A a tiiz.
Lajpui sessige.~~

Remeser, A a fa.

Yitän olivon olis.

Remeser, A koposoo.

Tetshalott kemew.

Remeser, A a Eynü.

Labuy, sa hignari.

Remeser, A a köölö.

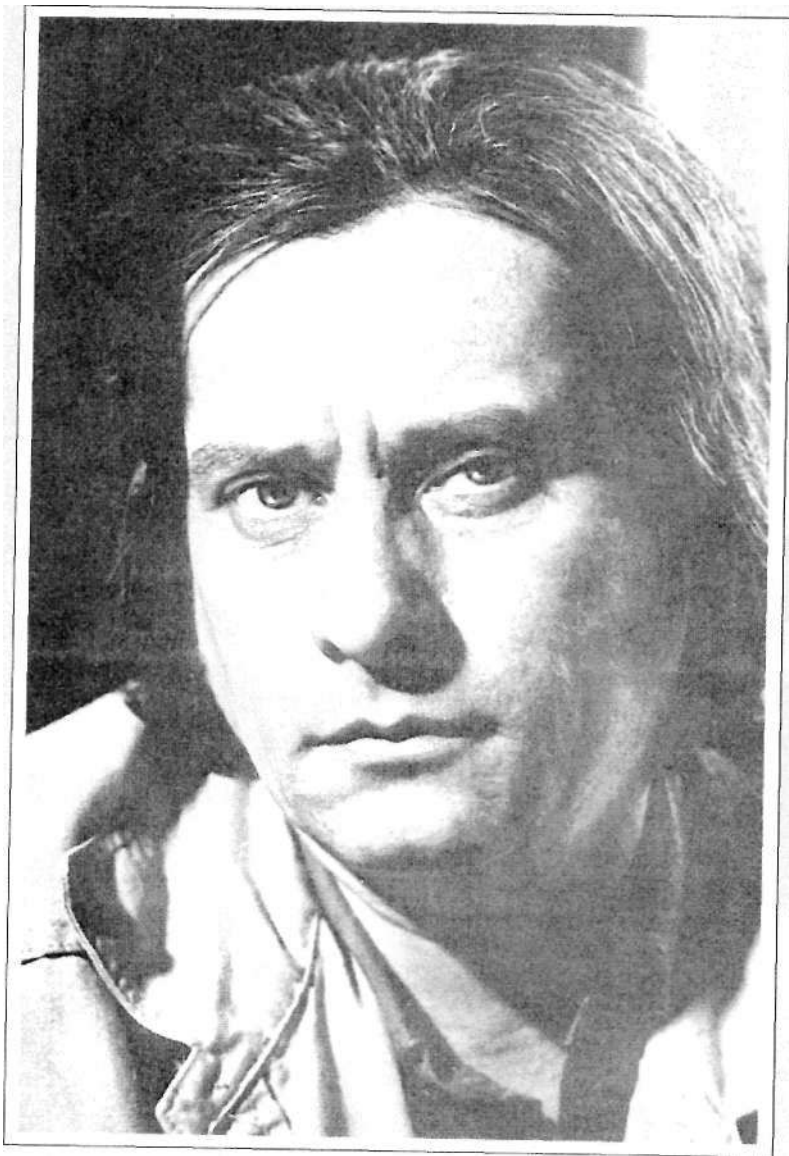
Utödonu manos.

Remeser, A a rissel

Yolnappa joxan.

Remeser, A a Ajarasok.

Eredmeij aduar.

Páskándi Géza
Fotó: Csigó László